

Vo svetle pravoslávnych ikon VII.

Ikonografia anjelov a svätých

Nielen osoby Isusa Christa a Presvätej Bohorodičky sú zobrazené ikonograficky, na ikonách sa zobrazujú aj anjeli, svätci, biblické udalosti, cirkevná história aj eschatologické témy (Posledný súd). Všetky svedčia o veľkoleposti a sláve Boha Tvorcu a mlčky nás učia pravde. Pomocou farieb, línií a gest spoznáваме nepostihnuteľný a tajomný svet horných duchovných výšok. Ako zobrazujeme anjelov a svätých? Ako ich rozlíšiť a rozpoznať?

1, **Anjeli** – Sú to síce netelesné bytosti, duchovia, ktorých ľudské oči nevidia, no predsa ich zobrazujeme na ikonách. Môžeme to robiť preto, lebo opis ich vzhľadu nachádzame vo Svätom Písme (u proroka Ezechiela, v Zjavení apoštola Jána), v Tradícii Cirkvi a historických udalostiach, kedy v súlade s Božou vôľou vzali na seba anjeli nejaký vzhľad – výzor, aby ľudia prijali ich poslanstvo (napr. Zvestovanie archanjela Gabriela Presvätej Bohorodičke). No ihneď musíme podotknúť, že ich opis nie je dostačujúci, preto ikony anjelov

sú súhrnom symbolov, ktoré poukazujú na anjelov ako na Božích vyslancov – poslov. Napríklad **krídla** sú symbolom toho, že sú rýchlymi poslami a toho, že sú prítomní pri každej činnosti (anjel ochranca nás sprevádza celým životom). **Žezlo** (posoh) je symbolom ich poslania zvestovania – služby Božieho posla; **svetlý odev** je symbolom dokonalosti; **tvár mladého chlapca** je symbolom čistoty a bezhriешnosti.

Aké nebeské mocnosti môžu byť vyobrazené? Sú to Serafíni, Cherubíni, Archanjeli a Anjeli. Ostatné anjelské stupne sa zobrazujú ako anjeli. Anjeli môžu mať v ruke napríklad kríž, čo je symbol toho, že ich ako ochrancu dostávame pri svätom krste alebo meč, čo je symbol duchovnej zbrane na našu ochranu.

2, **Svätci** – Ľudia, ktorých Boh priviedol k sebe svojim milosrdenstvom a láskou a ktorí prijali Jeho prikázania ako pravidlo svojho života, správne verili, konali podľa svojej viery, milovali a nádejali sa na Božiu pomoc a spásu. Poznáme niekoľko skupín svätých a podľa ikon ich dokážeme rozpoznať.

a) **Praotcovia** – to sú svätí a spravodliví ľudia do príchodu Isusa Christa ako napríklad patriarchovia Adam, Noe, Abrahám, Izák, Jakub, Jozef, Joakim, Anna, Jozef Obručník, Simeon Bohoprijemca... Zobrazujú sa v dvojdielnom odevu (vrchné a spodné rúcho). V rukách majú zvitok ako symbol starozákonných prorocietv o Mesiášovi, patriarcha Noe má v rukách svoju archu, kráľ Melchisedek zas chleby a víno, ktorými privítal praotca Abraháma.

b) **Proroci** – sú to starozákonné osoby, ktoré od Boha prijali a neskôr vyslovili a zapísali budúce udalosti, napr. o Isusovi Christovi. Ich rúcho je podobné praotcom, no ich

zvitky sú zvyčajne rozvité a na nich je napísaný text ich proroctva. Medzi ikony prorokov radíme aj ikony Mojžiša, veľkňaza Árona, kráľa Dávida a Šalamúna a samozrejme aj svätého Jána Krstiteľa. Proroci Eliáš a Ján Krstiteľ sa zobrazujú vo svojom obzvlášť asketickom odevu zo zvieracej srsti, svätý Ján sa často zobrazuje s krídlami ako anjel púšte, keďže jeho život bol čistý a svätý ako anjela. Proroci sa zobrazujú aj v udalostiach zo svojho života, napr. prorok Daniel v jame s levmi, prorok Jonáš v útrobe veľryby, prorok Eliáš kŕmený na púšti havranom, prorok Mojžiš, keď dostáva Božie prikázania, sťatie Jána Krstiteľa, vzatie Eliáša na nebo.

c) **Apoštolí** – sú to ľudia, ktorí ohlasovali Božie slovo, šíritelia viery Isusa Christa. Na ikonách sa zobrazujú v dvojdielnom odevu so zvitkom v ruke ako symbolom zvestovania. Apoštolí – evanjelisti majú v rukách kódex (knihu) a v chráme ich istotne nájdeme okolo Isusa Christa buď na strope chrámu – v kupole alebo na ikonostase v tzv. apoštolskom rade a ich ikony sú súčasťou aj Cárskych dverí. Evanjelisti sa zobrazujú aj v momente, keď píšú Evanjelium. Niektorí apoštolí môžu mať na ikone v ruke symbol, ktorý vychádza z ich života (sv. apoštol Peter kľúče, sv. apoštol Andrej kríž, sv. apoštol Pavol knihu). Do tejto skupiny svätých patria aj apoštolom rovní. Sú to svätci, ktorí šírili kresťanskú vieru v dobe po apoštoloch podobne horlivo ako samotní apoštolí, napr. sv. Nina v Gruzínsku, sv. Vladimír na Rusi... – ich ikony sa odlišujú len odevom, ktorý charakterizuje ich dobu, v rukách majú zväčša kríž ako symbol pokrstenia svojho národa.

d) **Mučeníci** – sú to ľudia, ktorých za vieru v Isusa Christa mučenícky zabili, prenasledovatelia kresťanov, najmä rímski cisári. Na ikonách ich rozpoznáme podľa kríža, symbolu mučeníckej smrti, ktorý držia zvyčajne v pravej ruke. Na ikonách mučeníkov dominuje červená farba ako vyjadrenie utrpenia za vieru, ako symbol preliatej krvi. K tejto skupine svätých radíme aj vyznávačov, ktorí svojim životom obzvlášť svedčili o kresťanskej viere.

e) **Svätitelia** – to sú svätí biskupi, ktorí horlivo ochraňovali správnu vieru, starali sa o svoje duchovné stádo a svojim životom, pastierskou a učiteľskou službou svedčili o Pravde. Na ikonách ich rozpoznáme podľa omoforu, ktorý majú na svojich pleciach. Oblečenie biskupov sa storočiami menilo, no omofor majú na ikone všetci. Je totiž symbolom pastierskej služby Isusa Christa, ktorú biskupi prijali od svätých apoštolov. Biskupi na ikonách zvyčajne držia v ľavej ruke Evanjelium ako symbol svojej učiteľskej služby a pravou rukou žehnajú. Na hlave môžu mať mitru (biskupi neskorších storočí) alebo biskupskú čiapku (sv. Cyril Jeruzalemský, sv. Spiridon, sv. Cyril Alexandrijský), v rukách môžu držať biskupské sviečky (dikiru) a kríž alebo svoj teologický traktát. Súčasťou ich zobrazenia môže byť biskupské žezlo.

f) **Prepodobní** – to sú svätci, ktorí prežili svoj život asketicky v mníšskom stave. Patria tu púštni otcovia, stĺpnici, pôstnici, ... Odev prepodobných je vždy tmavej farby (čiernej alebo hnedej), čo symbolizuje zavrnutie svetských pôžitkov a ich askézu – pôst, modlitbu, mlčanlivosť a pod. Pravou rukou zväčša žehnajú, v ľavej ruke držia buď zvitok alebo čotky ako symbol mníšskeho spôsobu života. Stĺpnici sa zobrazujú na stĺpe, ktorý je symbolom úplného vzdialenia sa od sveta.

g) **Spravodliví** – to sú svätci, ktorí neboli mníchmi ani biskupmi či mučeníkmi, no žili vo svete spravodlivo a Bohu milo. V rodinách či osamote naplňali Christovo Evanjelium a dosiahli spásu. Patria tu ženatí kňazi, diakoni, laici, dospelí aj deti, ženy aj muži. Najznámejším svätcom tejto skupiny je kňaz svätý Ján Kronštadtský. Patria tu aj zbožní cisári, králi a kniežatá, ktorí chránili Pravoslávie, budovali monastiere a pod. Tu patria aj svätí nezištní lekári, ktorých na ikonách rozpoznáme podľa otvorenej truhlice s liekmi a lyžičky, ako symbolov nezištnej a bezprostrednej pomoci.

Všetky skupiny svätých sú na ikonách dobre čitateľné. Vojaci majú svoje brnenie, či výzbroj, králi a kráľovné kráľovské koruny, v rukách svätci držia to, čo charakterizuje ich život. Ikonopisec drží ikonu, ochranca a staviteľ monastiera drží zmenšenú podobu monastiera, myronosice nádobku s myrom, pisatelia hymnov svoje tropáre a kánony, teológovia knihy alebo zvitky, pôvodcom vznešení majú na hlavách koruny, mučeníci držia kríž, vojaci zbrane... Je nádherné, že aj pri pohľade na ikonu úplne neznámeho svätého dokážeme jednoducho spoznať jeho svätý a cnostný život.

protodiakon Ján Husár

Použitá literatúra:

- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997.
ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт-Петербург 2008.
АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт-Петербург 2007.